

LUCIJA STEPANČIČ

Predrag Matvejević: *Drugačne Benetke* (prevedla Vasja Bratina in Rada Lečić). V. B. Z., 2002. (Izbrana dela hrvaških pisateljev 1)

“Ne opisuj mest, skozi katera so mnogi potovali; to so storili že pred tabo, in to morebiti bolje”, naj bi Matvejeviću svetoval starec, pravi pravcati modrijan z Vzhoda (velika začetnica je avtorjeva). “Varuj se krajev, ki so v lasti vseh, izogibaj se jih.” Opozorilo je še nekajkrat ponovljeno, po svoje pa tudi upošteevano – Matvejević si Benetk sicer ni dal vzeti, se je pa zaklel, da poišče popolnoma nov, če že ne samosvoj pogled nanje. Da nam famozno Laguno predstavi na drug način. Uboge Benetke! Vse do sedaj je zadoščalo, da se dramatično razlikujejo od katerega koli drugega mesta na tem svetu, od zdaj naprej pa se morajo (seveda Matvejeviću na ljubo) razlikovati tudi od samih sebe.

Da bo smola še večja, se je sfingina uganka zastavila ravno v času, ko smo se že navadili, da je Matvejević neulovljiv, obenem pa karšeda privlačen avtor, da je njegova erudicija pravi balzam za dušo in živce. Pa se gospod Nedo-segljivi pusti speljati tako kičastemu patosu, tako poceni dobronamernosti. Preostane le še sreča, da ni na taistega ali podobnega veleuma naletel še Brodski, sicer bi tudi njegovo *Vodno znamenje* spominjalo bolj na Zbiljsko jezero kot na Benetke. Saj ne rečem, spisek genijev, ki so na tem kraju kaj prekrasnega izustili (pa to zapovrh še obelodanili in v zgodovino zapisali) je naravnost zastrašujoč in živemu človeku ponavadi raje ne pade na pamet, da bi se kosal z armado nesmrtnih. A kaj, ko je ravno Matvejević s svojim

Mediterranskim brevirjem pred leti odprl vizijo svobodnega preleta, ki veličino rade volje zamenja za osvobajajočo širino, za pogled, ki je odprt in blagodejen kot sredozemsko nebo. Na fascinantno izrisanem zemljevidu ptičje perspektive so morda, zasute z lastno slavo in vkovane v lastni marmor, kot bela lisa izzvenele le še Benetke. Opevanje že tisočkrat opevanega bi na ta način lahko obveljalo za nezaslišan izziv, kot edino, kar še preostane po najvišjem dosežku svobode, po mačku, ki ga po vsej verjetnosti povzroča genialnost. Pa le. Od avtorja *Mediterranskega brevirja* se pač ne pričakuje, da bo tako stereotipno odreagirjal na stereotipen strah pred stereotipnostjo. Benetke nesrečne. "Prikazovali so jih na vse načine, videli z vseh strani, ob različnih urah dneva, v vseh letnih časih. Bolj kot kjerkoli drugje so fotografirali njihove krajine in vedute, zgradbe in spomenike, prebivalce, obiskovalce, mimoidoče", pripoveduje Matvejević, ki se v lepoti otepa kot v kakem živem pesku.

Zadrega, ki je morda še bolj kot pri piscih prepoznavna pri slikarjih, prinaša enormne količine dobro znane osladnosti, zloglasne gondole, Harlekine in kupole, ki se kopajo v barvah sončnega zahoda, svetovljanski esteti pa je seveda bolj kot kdor koli drug poklican, da ob pisani razglašenosti pri priči izgubi živce. Strah pred čisto navadnim slabim okusom utegne biti še bolj frustrirajoč kot trema pred velikimi predhodniki, avtor, ki mu očitno z nobenim kamnom spotike ne more biti prizanešeno, pa navsezadnje pristane v prozaični resničnosti mesta, med težaki in brezimneži – toliko raje morda tudi zato, ker se mu je medtem posrečilo ugotoviti, da je perspektiva domačina še najbolj varna. "Beneški slikarji, navajeni na svoje mesto in njegovo vsakdanjo podobo, so bolj pretanjeno sledili soncu od tujcev. Ti so svojo nenadno in neobrzdano ljubezen spreminjali v orgijo s predajanjem svetlobi, z zanemarjanjem senc. Za enimi in drugimi je težko slikati beneške zahode. Skorajda brezupno jih je opisovati. Tisti, ki se za to kljub temu odloči, se izpostavi tveganju." Tako se potem, ko je kar predolgo iskal "kraje, s katerih se znane stavbe vidijo drugače" (spet z namenom, da bi bil za vsako ceno drugačen?), spusti v kompromis: v prepoznavni poetični maniri nam pripoveduje o kolih, zabitih v morje, zanemarnjenih fasadah in tretjerazrednih dekoracijah, ne pozabi pa omeniti niti (nekdanje) norišnice in pasjega pokopališča. Benetke torej, kot jih vidi domačin, ki so mu bolj kot motivi z razglednic pred očmi nevarno načeti oporniki, zlovešče zviševanje nivoja vlage in smrdljiva voda. Benetke, kakršne so navsezadnje gledali in videli tudi Carpaccio, Giorgione, Tizian, Veronese: plevel, na primer, ki so ga mimogrede, iz razstresenosti, ali pa v želji po verizmu upodobili na svojih slavnih kompozicijah, Matvejević zdaj razpozna in situ. "Tudi oni so se sprehajali ob zidovih, iz katerih so poganjale te skromne in neugledne bilke. Tudi v njihovem času so tam rastle in venele. Toliko jih je bilo v tedanjih Benetkah, kolikor jih je v teh, skozi katere hodim – so del enih in drugih."

Naj si dovolim še pripombo, da so za *Drugačne Benetke* Benetke same pravzaprav odveč in da je vse, o čemer govorijo, mogoče izsanjati pred svojo lastno drvarnico? Mogoče, vendar sem takole prav kmalu na straneh, ki me skorajda pripravijo do tega, da vzamem nazaj vse, kar sem rekla. Pa tudi Matvejević kot da je pozabil, s kakšno nečimrno zadrego je pričel svojo novo knjigo. Opisi beneškega zaledja spet spregovorijo o mojstru nad mojstri, namesto dileme svetovljanskega potopisca pa je na potezi ponovno resničen (in tako *mediteranski*) čut za toplo človeškost, za plemenito anonimnost. "Dneve in dneve sem taval po velikem zemljevidu Camel-dončana fra Maura, ki je hotel v utesnjenem samostanskem svetu prikazati ves svet", pripoveduje avtor, ki dostojanstveno vsakdanjost slednjič pomeša z okusom za redkosti in nalezljivim navdušenjem nad kuriozumi; to pa je mešanica, ki še vedno potegne. Nenazadnje je med pozabljenimi in že davno mrtvimi statisti slavne scenerije mogoče naleteti celo na družinske vezi: južni Slovani imamo tukaj če že ne prednike, pa vsaj sorodnike, in Matvejević, ko se pokloni po krivici prezrtim usodam, nanje seveda ne bo pozabil. "Schiavoni (po naše Ščavi, torej Slovani), katerih predniki so sužnjevali ob veslih starih beneških galej. Le redki se spominjajo ščavskih posadk in regimentov ob *rivah* in *riih*, na *fondamentih* in pomolih ob somraku *Serenissime*."

Mora biti torej vsako branje tako ambivalentno kot moje? Na vso srečo še zdaleč ne in kot redko kdaj se tudi zavedam, da je moje mnenje samo eno od možnih. Po vsej verjetnosti pa je na svetu še dovolj hedonistov, ki se raje pustijo zapeljati končnemu učinku, kot da bi se spotikali nad avtorsko motivacijo. Taki se niti ne bodo spraševali, če ni bila knjiga le preveč hlastno spravljena na svetlo: še kar spodoben obseg (v primerjavi z *Mediteranskim brevirjem* pa zanemarljiv) je dosežen med drugim tudi z vsemi mogočimi dodatki, z grafičnimi predlogami neznanih avtorjev, ter (avtorski) ponaredek apokrifov, slavospevov drugim mediteranskim mestom. Se pa še zdaleč ne norčujem, če knjigo vendarle priporočim kot povsem spodobno darilo za rojstni dan (pa čeprav jubilejen): pisana zbrkljanost zapisov in idej še zdaleč ni neprijetna (če že ni kot nalašč za prihajajoče poletne dneve), ilustracije, tako imenovane *vedute neimenovanih*, pa so naravnost sijajne.

"Pogosto sem se spraševal, ali so Benetke same po sebi dovolj nostalgicne. Ali znajo žalovati za vsem tistim, kar so bile in kar že zdavnaj niso več, kar so lahko bile in kar najverjetneje ne bodo več?" se sprašuje Matvejević, ki ostaja poetičen, z dikcijo, ki bo marsikoga še vedno prepričala. Pa tudi sicer ni njegova krivda, da se z lepoto dogaja nekaj naravnost bednega. Po eni strani je v vsakdanjem okolju brezupno in vse bolj primanjkuje, človek jo, vede ali nevede, obupno pogreša, brez nje pa tudi pospešeno (čeprav povečini spet nevede) degenerira. Po drugi strani pa je, spričo nevajenosti, vsak malo večji in malo manj obrzdan odmerek lepote hitro videti samozadosten, tako

nedosegljiv in odtujen, da se opazovalec v resnici lahko počuti odveč. Taka se vidi preprostim, človek z izdelanim okusom pa je še na slabšem, saj je mnogokrat v resnici cepljen proti njej, sama po sebi se mu lahko zazdi sumljiva, tako kot preveč nališpani ljudje, preveč lirični filmi, preveč laskavo mnenje. Matvejević, ki je vedno našel lepoto v preprostem (poezijo v ribiškem orodju), pa je z *Drugačnimi Benetkami* morda nehote nakazal tudi širšo problematiko kanonizirane in turistično prezentirane umetnosti.

Katera stran Benetk je torej bolj hinavska: vsem poznana marmorna lepota, ki ostaja po vseh teh stoletjih še vedno neulovljiva in tudi genije postavlja pred zahrbtno izzive? Ali pa mračne zahteve infrastrukture, banalnosti in neusmiljeni ritem razpadanja? Se mi pa zdi, da bomo morali v prihodnosti, če bomo seveda sploh hoteli še kaj imeti od Benetk, pozabiti na frustracije ene in druge. In prakticirati le še najčistejši *dolce fa niente*. Kakršen lahko uspeva le še pred katero od kavarn z boljšim razgledom. Predvsem pa se med pisanjem kakršnih koli knjig čim bolj izogibati kakršnim koli modrijanom. Še posebej tistim z Vzhoda.

**Milan Vincetič: *Lakmus* (spremna beseda Josip Osti).
Maribor: Litera 2003 (Knjižna zbirka Litera).**

Obešenjaški, pikareskni svet Milana Vincetiča je bralcem Sodobnosti (in druge literarne periodike) že dobro znan. Zgodbe, ki jih beremo zadnje čase, prihajajo iz sveta ne čisto jasnih, pa vendar nadvse komičnih namigov, obvladujejo jih komedijantski zapleti, ki bi bili za šalo radi detektivski, pa jih avtorska modrost zadržuje na pravi strani zasledovalne manije. Osebe so popolnoma neresne prikazni, ki s svojo dvoumno gestikulacijo še najbolj spominjajo na potujoče zeljnate glave, če ne celo na Brueghelovo upodobitev Indije Koromandije, dežele lenuhov. Pritajeno rezanje, tako lepo prisotno vsepovsod v ozadju Vincetičeve proze, se je ohranilo tudi v njegovi poeziji. Odlike smrtne (ne)resnosti, skrajne dvoumnosti, žgečkljivosti in privlačne prefriganosti so prepoznavne tudi v ozkih, priškrtnjenih verzih njegove najnovejše (pesniške) zbirke. Avtopoetika, ki se očitno inspirira pri uspa-vankah, skrivalnicah in izštevankah, uveljavlja obenem kar dva potenciala tovrstnega pesnjenja: zelo očiten, poudarjen nonsens, pa tudi nežnost, skrito v ozadju navidezno nesmiselnih nagovarjanj. Druga oseba ednine, vseskozi prisotna in upoštevana, pa povsem obvladuje manevrski prostor, ki bi se ob kaki drugi priložnosti spremenil v poligon za dolge in široke štorije, polne čudaških zagat.

Nonsensu, tako redki ptici v slovenski literaturi, je pri Vincetiču dobro postlano: od poezije do proze spreminja le zamah in akcent, ne pa tudi svojih največjih adutov. Nasladno zavlačevanje, tako značilno za skrivalnice, ki se jih gredo v njegovih zgodbah, se obtesano v stanjšano